

Mr. LENKA KUŠLJIĆ
Apartmani Medena, Trogir, Hrvatska
Tourist Residence Medena, Trogir, Croatia

STAVKA TURIZAM U PLATNOJ BILANCI - DINAMIČKA ANALIZA RAZVOJA U DEVEDESETIM GODINAMA¹

Međunarodni monetarni fond već gotovo 50 godina prati i objavljuje verificirane podatke o bilancama plaćanja zemalja - članica. Michael Camdessus, koji je bio na čelu MMF-a, čak tvrdi da je to bila "središnja točka operacija MMF-a od samog početka" (u predgovoru 5. izdanju Priručnika o metodologiji utvrđivanja platne bilance). Stalno se ističe kako je mjerenje stanja platnih bilanci svake zemlje članice dio stalnog nadzora MMF-a nad ekonomskim politikama članica, ali i način da Fond pravodobno intervenira u slučajevima kad se ispolje u platnim bilancama velike i trajne neravnoteže.

Zbog toga MMF od 1948. godine regularno, svake godine, izdaje Godišnjak s podacima o platnim bilancama svih zemalja članica (Balance of Payments Statistics Yearbook, 1948-1996, ukupno 47 izdanja, od kojih svako ima nekoliko dijelova). Sve više ekonomskih teoretičara nalazi da su ti podaci neophodni za ekonomsku analizu i ekonomsku politiku i da se, sa globalizacijom svjetskih gospodarskih kretanja, potreba i analiza tih statističkih podataka sve više osjeća. Da bi se podaci o platnim bilancama što više ujednačili, učinili komparativnim, MMF je u dogovoru s najistaknutijim ekonomskim teoretičarima i praktičarima, objavio još davne 1948. godine svoj Priručnik o platnim bilancama, koji je dao metodološke i druge upute za rad na izradi platnih bilanci (koje su se dotad različito radile u pojedinim zemljama). S

razvojem svjetskog gospodarstva, sa sve većim i lakšim prijelazom kapitala iz zemlje u zemlju, razvojem financijskih burzi i trgovanja dionicama i državnim obveznicama, stalno se povećavala potreba za novim mjerenjem i standardizacijom metoda praćenja nekih kretanja. Zato se taj Priručnik stalno proširivao i usavršavao, pa se sada radi na temelju petog izdanja tog priručnika, koji je u izdanju MMF-a izašao 1993. godine (Balance of Payments Manual, fifth edition, Washington D.C. 1993).

U predgovoru tog petog izdanja, kog je potpisao J.B. McLenaghan, direktor Statističkog ureda MMF-a, izričito se kaže da je to peto izdanje izdano 16 godina nakon četvrtog (iz 1977. godine), prvenstveno radi toga što su se liberalizirali svjetski financijski tokovi, što je došlo do stvaranja "paketa" financijskih instrumenata, kao i novog načina restrukturiranja vanjskih dugova. Sve su te promjene zahtijevale da se promijeni i tretman i klasifikacija tih operacija u prezentiranju platne bilance. Također, ističe se u njegovom predgovoru, zapažen je u ekonomskoj povijesti dosad nezabilježen porast međunarodnih transakcija u uslugama, što je zahtijevalo da se i tretman usluga u metodologiji mijenja i precizira.

U tim okvirima te nove poboljšane metodologije, koja je inaugurirana petim izdanjem priručnika, valja gledati podatke u prihodima i rashodima od turizma, kako ih

¹ Povodom izlaska 47. godišnjaka IMF-a: Balance of Payments Yearbook, Washington D.C., 1996.

iskazuju nacionalne statistike platne bilance. O tim ćemo elementima u ovom prikazu nešto više raspravljati.

Počet ćemo sa samim imenom: platne bilance prihoda od turizma, u skladu s prihvaćenom metodologijom, nazivaju prihodima i rashodima "putovanja" (travel). Metodologija ističe da se "putovanja" razlikuju od ostalih međunarodnih usluga, jer je ta djelatnost "prema tražnji orijentirana". Potrošač (putnik) ide prema lokaciji, na kojoj će mu se osigurati dobra i usluge, koje on želi, od strane rezidenata zemlje, u koju putuje. Zbog toga, za razliku od drugih usluga u stavkama platne bilance, to nije jedinstvena usluga, već je to asortiman usluga, kakav traži putnik, koji je došao u datu zemlju.

U tom smislu "putovanja", po definiciji Priručnika MMF-a, pokrivaju robu i usluge, koje je tražio i platio putnik, za vrijeme svoje posjete dotičnoj zemlji, a koja je trajala manje od godinu dana. Roba i usluge, koje je putnik kupio i koje su mu stavljene na raspolaganje, uključuju se u prihode, odnosno rashode za putovanja, nezavisno od toga da li ih je putnik sam potrošio, ili ih je kupio kao poklon drugima. Iz troškova prihoda isključeni su troškovi putovanja u međunarodnom transportu, koje se vode u posebnoj stavci platne bilance "prijevoz".

Putnik se u metodologiji MMF-a definira kao pojedinac koji boravi, manje od jedne godine, u zemlji u kojoj nije rezident. U to, međutim, ne ulaze osobe, koje su zaposlene u stranim vojnim bazama, niti službenici državnih predstavništava u dotičnoj zemlji (uključujući u to i diplomatske službenike). Ne uključuju se, nadalje, u stavku "putovanja" troškovi, koje su imali članovi domaćinstava zaposlenih u gore navedenim djelatnostima, niti osobe, koje su aktivno zaposlene u poduzećima, koja imaju sjedišta u zemlji, u kojoj je došao posjetilac. Izdaci diplomatskih i drugih osoba, kao i oni za strane vojne baze, pokriveni su u stavci "državni izdaci", ali na drugoj stavci platne bilance. Prema najnovijoj definiciji putovanja uključuju i turistička (a to su ona, pri kojima su putnici

proveli najmanje jednu noć u zemlji, koju posjećuju), kao i ekskurzije (pri kojima posjetnici ostaju manje od 24 sata u zemlji, bez noćenja). Priručnik MMF-a preporučuje da se ova posljednja grupa, ako se to može, prikaže i posebno, budući da u nekim zemljama i okolnostima ona donosi značajne prihode, odnosno izdatke.

Načelo da se u prihode od putovanja ne uključuju prihodi i rashodi osoba, koje su ostale duže od godine dana, ne primjenjuju se na studente i bolesne, koji ostaju u datoj zemlji i duže od godine dana. Njihovi su troškovi, prema tome, uključeni u prihode-rashode "putovanja". Preporuka je metodologije MMF-a da se svi izdaci za obrazovne svrhe (uključujući školarine, smještaj i hranu u obrazovnim institucijama i drugo), kao i svi izdaci za medicinske svrhe (što uključuje troškove bolnice, liječnika, lijekova i drugog) registriraju pod posebnom stavkom, gdje god je to moguće, ali u okviru opće stavke "putovanja". Međutim, prihodi koje ostvaruju doktori, profesori i drugi intelektualci za svoje usluge u inozemstvu, ne registriraju se pod tom stavkom, već na stavci "osobne, kulturne i rekreacione usluge".

Preporuka je, nadalje, da se različito tretiraju poslovna od osobnih putovanja. Pod poslovnim putovanjima metodologija MMF-a uzima one kategorije putnika, koji odlaze u inozemstvo radi obavljanja poslovnih aktivnosti: posade brodova, koje se zaustavljaju ili ostaju u stranim lukama; državne službenike, koji odlaze na službena putovanja; službenike međunarodnih organizacija, koji putuju u strane zemlje; zaposlene, koji obavljaju poslove za firme, koje nisu rezidentne u zemlji u kojoj obavljaju posao. Tu se ubrajaju i oni, koji dolaze u datu zemlju radi prodaje svojih proizvoda, istraživanja tržišta, komercijalnih pregovora, misija, sastanaka ili drugih poslovnih razloga, na osnovu poslovnih ciljeva poduzeća, koje nije rezidentno u zemlji, u koju putnik dolazi.

Izdaci za poslovna putovanja uključuju i izdatke, koji su ti ljudi imali ne samo za nabavku robe (koje će im njihovi poslodavci nadoknaditi), već i za sve njihove

troškove, koje su imali u vezi izvršavanja misije, koja im je bila povjerena. Ovdje, međutim, valja učiniti i jednu distinkciju prema metodologiji Svjetske turističke organizacije: metodologija MMF-a uključuje u prihode od putovanja i izdatke, koje su napravili sezonski radnici u nekoj zemlji, na osnovu kratkoročnih prelazaka i kupovina graničnog stanovništva i drugih povremeno zaposlenih radnika.

Izdaci za privatna putovanja uključuju troškove, koje su imali građani koji putuju u druge zemlje na osnovu svih razloga osim poslovnih (odmor i rekreacija, učešće u sportskim aktivnostima, kulturnim događajima, posjeti rođacima i prijateljima, hodočašća i druge vjerske aktivnosti, studiranje i zdravstveni razlozi i drugo). U tu su stavku uključeni i izdaci, koje imaju državni službenici, ako se nalaze na godišnjim odmorima u zemlji, u kojoj nisu rezidenti, kao i putnici, koji na putu do svoje krajnje destinacije prelaze preko zemlje, koja im daje prolaz preko svog teritorija.

Kada se govori o robama i uslugama, koje stavka "putovanja" u platnoj bilanci pokriva, onda se misli na sve robe i usluge, koje putnici nabavljaju u zemlji, u koju su doputovali. Te robe i usluge mogu biti plaćene ili po putniku samom, ili da su plaćene za njegov račun od strane njegovih prijatelja ili rodbine. Najčešće stavke, koje se pod putovanjima nalaze su: smještaj, hrana i piće, zabava i razonoda, kao i prijevoz što ga putnik plaća za prijevoz u okviru date zemlje, u koju je došao. Tu su uključeni i pokloni, koje je putnik nabavio za vrijeme svog boravka u datoj zemlji, suveniri i proizvodi, nezavisno o njihovoj vrijednosti, koje je putnik kupio ili za vlastitu upotrebu za vrijeme boravka u toj zemlji ili za iznošenje iz zemlje, u kojoj je boravio.

Polazeći od tih metodoloških načela, sve zemlje stvaraju svoje platne bilance, pri čemu se nerijetko novim informacijama, nakon dvije ili više godina, vrše korekcije ranije datih podataka. U tom smislu najnoviji podaci u pravilu sadrže preliminarnu podatke za zadnju godinu, o kojoj Godišnjaci MMF daju podatke, dok se za ranije godine daju revidirani, konačni

podaci. Na idućim stranicama dajemo statističke podatke o stavci putovanja u platnim bilancama čak 162 zemlje, dok se za ostale daju podaci skupno (nespecificirajući "ostale zemlje" Europe, Azije, Bliskog Istoka i Afrike).

Svi su podaci uzeti iz 47. Godišnjaka MMF-a o Statistici bilanca plaćanja, koji je 1996. godine objavljen u Washingtonu. Međutim, unatoč načelnim stavovima, koji su usklađeni, ipak postoje velike teškoće u pogledu skupljanja tih podataka, pa su mnoge zemlje stvarale vlastitu metodologiju procjene podataka o prihodima i rashodima "putovanja", koja se prilagođavala mogućnostima svake zemlje za prikupljanje potrebnih podataka. O tome, specifičnim rješenjima, postoji opsežna tiskana dokumentacija, a ovdje ćemo samo iznijeti razlike, koje postoje kod deset zemalja s najvećim prometom na ovoj stavci.

Metode, kojima pojedine države utvrđuju prihode i rashode od putovanja u svojim platnim bilancama, osjetno se razlikuju, unatoč jedinstvenim i po svima prihvaćenima stavovima Međunarodnog monetarnog fonda, koje smo prethodno iznijeli. U cilju predočavanja velikih razlika, ovdje navodimo samo postupke, koji se koriste u deset zemalja, kod kojih je stavka "putovanja" u platnoj bilanci iznimno značajna – prelazi 18 milijardi dolara u cjelini godišnje.

Najveći promet na stavci "putovanja" u platnoj bilanci bilježe USA (godine 1995. USA su imale prihod od putovanja od gotovo 70 milijardi dolara, a rashode u iznosu od 47 milijardi: prema tome ostvarile su od putovanja 117 milijardi ili 15,7 % svjetskog ukupnog prometa na stavci "putovanja"). Prihodi i rashodi na ovoj stavci se procjenjuju u toj zemlji na temelju podataka o broju putnika (ovu stavku daje Služba za imigraciju i useljavanje – Immigration and Naturalization Service, kao i ministarstvo transporta o prispjelim putnicima preko avionskih, brodskih i drugih transportnih sredstava). Povrh toga postoji posebno anketno istraživanje, gdje se uzorkom ispituju prosječni rashodi onih što putuju u inozemstvo, ali i onih koji dolaze u

USA. Iznimku čine samo procjene izdataka za putovanje s Mexicom i Canadom (susjednim zemljama USA), za koju Amerikanci primaju podatke, koje su pripremili Statistički ured Canada kao i Bank of Mexico.

Druga je po veličini stavke "putovanja" Njemačka (sa 16 milijardi dolara prihoda od putovanja i 51 milijardu rashoda – ukupno 67 milijardi ili 9% iskazanog prometa na stavci putovanja u svijetu u godini 1995.). Njemačka te stavke dobiva na temelju podataka, koje banke dostavljaju o kupovini i prodaji stranih deviza (novčanica, kovanica, ali i trevellers čekova), kako od strane domaćeg stanovništva, tako i od stranaca. Tome se pridodaju podaci o plaćanjima, koje su imali strani i domaći putnici kao i iznosi, koji su naplaćeni od putničkih agencija. Posebna se briga vodi, da se ne bi pomiješali izdaci za putovanja sa radničkim doznakama. Kupovine i prodaje na graničnim prijelazima uključene su u stavku "putovanja". S obzirom na način skupljanja podataka, nema mogućnosti da se razdvoje poslovna od turističkih putovanja.

Francuska je po veličini stavke "putovanja" na trećem mjestu (ukupno 44 milijarde USA dolara u 1995. godini). I Francuska koristi pri računu primitaka i rashoda na ovoj stavci direktne metode: banke dostavljaju podatke o prometu po ovoj stavci; tu su uključene i kupovine i prodaje stranih sredstava plaćanja pojedincima u bankama, ali i u mjenjačnicama; nadalje, evidentiraju se isporuke francuskih banknota stranim korespondentnim bankama u inozemstvu, kao i plaćanje po kreditnim karticama. I ovdje, način evidencije onemogućava da se razgraniče službena od turističkih putovanja.

Engleska ja na četvrtom mjestu po veličini stavke "putovanja" (43 milijarde dolara, ali s visokim izdacima za putovanja Engleza u inozemstvo – od 24,6 milijardi dolara). Za razliku od Njemačke i Francuske, podaci se temelje na podacima o ulascima i izlascima putnika u Englesku, kao i podacima o prosječnim izdacima koje su imali Englezi u inozemstvu, odnosno stranci,

koji su došli u UK. Ti se podaci dobivaju na temelju reprezentativnog uzorka, koji se provodi svake godine, a koji ne uključuje sredstva, koje su stranci eventualno stekli radeći u Engleskoj, niti prihode, koje su poneki Englezi imali radeći u inozemstvu i ostvarujući prihode od svog rada u inozemstvu. Kako Anketa o međunarodnim putnicima uključuje i svrhu putovanja turističkih grupa – u paketu usluga – procjenjuje se koliko iznose troškovi prijevoza, a koliko su troškovi "putovanja".

Italija je bila na petom mjestu po veličini stavke "putovanja" u godini 1995. Ukupni iznos – 40 milijardi dolara te godine – ostvarila je pretežito kao zemlja receptivna (27,5 mrd US dolara), a samo polovicu te sume potrošili su Talijani u inozemstvu (12,7 mrd dolara). Visina te stavke tražila je iznimno preciznu evidenciju o ovoj stavci. Registriraju se bankovni nalozi na ovoj stavci, uključujući i izdatke, koji se obavljaju za odgoj i obrazovanje u inozemstvu i zdravstvene namjene; uključuju se plaćanja preko kreditnih kartica; kupovina i prodaja bonova za benzin strancima; prihodi od prodaje talijanskih novčanica; zatim prodaje strane valute za turističke svrhe za iznose iznad 20 milijuna IITL; registriraju se i prodaje, koje su Talijani izvršili strancima ili u talijanskoj valuti ili s putničkim čekovima, preko automatskih bankovnih računa ili osobnih čekova (kad su u pitanju iznosi manji od 20 milijuna lira). Pored svega toga, Talijani su od 1996. godine uveli posebnu mjesečnu službu anketnih istraživanja o izdacima putnika (u inozemstvo, ali i strancima u Italiji), od čega očekuju da će imati preciznije podatke o stavci "putovanja" u budućnosti.

Japan je šesti po veličini stavke "putovanja" u platnoj bilanci (od 40 milijardi dolara, koje je imao 1995. godine, međutim, čak 36,7 milijardi dolara su izdaci za putovanja Japanaca u inozemstvo, pa je po tome Japan treća emitivna turistička zemlja svijeta, iza Njemačke i USA). Glavni izvor podataka su bankarski podaci o kupovini i prodaji stranih valuta, koje dostavljaju banke ovlaštene za poslovanje sa stranim sredstvima plaćanja, kao i mjenjačnice s takvim ovlaštenjima. Procjenjuju se prodaje

robe strancima za strana sredstva plaćanja. Dopunski izvor čine izvještaji kuća, koje vode kreditne kartice, o prometu koji je ostvaren izvan granice na kartice. Dioba na poslovna i privatna – turistička putovanja vodi se na temelju podataka, koje prikuplja Ministarstvo pravosuđa (!).

Španjolska je, sa 30 milijardi prometa na stavci "putovanja", sedma zemlja po značenju prometa na ovoj stavci. Najveći dio toga (25,5 milijardi u 1995. godini) ostvaren je na stavci prihoda od putovanja, pa je Španjolska klasična receptivna zemlja turizma. Osnovicu njihovih procjena preuzima Vlada iz podataka, koje prikuplja Bank of Spain. Podaci ne dozvoljavaju podjelu na službena i privatna putovanja.

Na osmom mjestu nalazi se Austrija, naša susjeda, s prometom na stavci "putovanja" u platnoj bilanci od skoro 24 milijarde dolara. Ta donedavno visoko receptivna turistička zemlja, postaje sve više emitivna, pa se prihodi od turizma postupno približavaju rashodima (godine 1995. omjer je bio 13,1 milijardi dolara prihoda prema 10,6 milijardi rashoda). Podaci koji se skupljaju u Austriji sadrže plaćanja, koje su za tu stavku izvršile banke, uključujući i plaćanja preko čekova, Euročekova i travellers čekova. Mjenjačnice su dužne izvještavati o svom ukupnom prometu. Transakcije pri razmjeni, ako su manje od 50.000 austrijskih šilinga, tretiraju se kao putovanja. Jednako tako na kraju svake godine dobivaju se od stranih banaka podaci o kupovinama i prodajama austrijskih novčanica. Pažljivo se razdvajaju prihodi od turizma od onih za radničke dozname, kako za austrijske radnike (u Njemačkoj i Švicarskoj), tako i za radničke dozname, koje obavljaju strani radnici zaposleni u Austriji.

No pored tih podataka Austrija provodi (na čak 12.000 svojih građana) svake godine istraživanje rashoda, koje su oni imali prilikom svojih boravaka u inozemstvu. Time se dobivaju predodžbe o ne samo troškovima boravka, već je to i podloga za ocjenu koliko Austrijanaca putuje radi posla, zdravstvenih razloga ili pak na shopping od jednog dana u inozemstvo, kao i kako je njihov izdatak bio realiziran (koliko

je izdato za smještaj, koliko za transport, ishranu ili kupovine).

Na devetom i desetom mjestu ove naše liste najvažnijih zemalja po prometu na stavci "putovanja" u platnoj bilanci nalaze se dvije zemlje s gotovo jednakim iznosom (od 18,25 milijardi dolara) prometa na stavci "putovanja". To su Kanada i Nizozemska.

Nizozemska je posebno interesantna, budući da se radi o iznimno otvorenoj ekonomiji, koja rigorozno primjenjuje kriterije, koje je u pogledu bilance plaćanja postavio Međunarodni monetarni fond. Nizozemci se naročito oslanjaju na Međunarodni sustav izvještavanja o transakcijama (akronim ITRS, prema International Transaction Reporting System), kao i na vlastiti sistem, kog su izgradili. ITRS im osigurava podatke o kupovini strane valute, koje su Nizozemci izvršili (u zemlji, ali i u inozemstvu), kao i o prodajama nizozemskog guldena strancima. Te su transakcije i kontrolirane na osnovu podataka o fizičkom kretanju nizozemskih novčanica iz zemlje i u zemlju, kao i na temelju prometa banaka. Ostali podaci o izdacima i primitcima uključuju promet na temelju kartica i travellers čekova. Iz tih razloga nije moguće razlikovati poslovne od drugih putovanja.

Sličan sustav ima i Kanada, pa ga ne mislimo ovdje posebno obrazlagati.

Kao što se vidi, način dobivanja podataka na stavci "putovanja", iako je temeljen na istim metodološkim načelima, razlikuje se od zemlje do zemlje: u traženju što preciznijih odgovora sve zemlje nastoje rafinirati opća načela, najčešće koristeći, radi preciznosti, ankete i intervjue. Prilikom razmatranja podataka za zemlje svijeta, koje daje Godišnjak Međunarodnog monetarnog fonda o bilancama plaćanja, mora se voditi računa o tim varijacijama, iako one nisu tolike, da bi ugrozile komparativnost.

Nakon ovih dugačkih uvodnih napomena sada ćemo dati podatke o poziciji "putovanja", kako ih daju nacionalne statistike, a prenosi Godišnjak MMF-a. Radi objašnjenja dužni smo reći da za neke zemlje u godišnjaku nije još bilo službenih

podataka, pa su statističari MMF-a procjenjivali te prihode i sumirali ih za 1995. godinu u sumare, koji se daju za pojedine regije, odnosno za privredno razvijene i zemlje u razvoju. U tablici 1 prenosimo bez ispravaka podatke kako su dati u drugom svesku Godišnjaka MMF-a za 1996. godinu.

Ti podaci pružaju iznimne mogućnosti analize turizma u minulih i promatranih sedam godina. S obzirom na karakter ovog rada, zadržat ćemo se samo na rang listi zemalja, kako onoj po prihodima, tako i onoj po rashodima za "putovanja" kako su ona definirana metodologijom naprijed iznešenom.

Prihodi od putovanja porasli su, kao što se vidi iz tablice 2. za 75,4% u vremenu između 1989. i 1995. godine. Među 24 zemlje, koje smo poredali na ranglistu prema ostvarenom prometu u 1989. godini, mnoge su ostvarile manje povećanje turističkih prihoda, nego što to je ostvario svijet kao cjelina. Najniže poraste među navedenim zemljama bilježe Austrija i Kanada, kao i Mexico. Povećanje niže od svjetskog prosjeka imaju i turističke velesile (Španjolska, Francuska i USA), a njima se priključuju Švicarska, Njemačka, Švedska i Danska. Nešto brži, iznad svjetskog prosjeka, porast imaju Belgija i Luxemburg, kao i Nizozemska, dok za petinu brži porast registriraju Australija, Thailand, Grčka i Turska. Za trećinu brže od svjetskog prosjeka rasli su prihodi od putovanja kod Italije i Engleske (jedine dvije koje na starom kontinentu -Europi- bilježe značajni rast tijekom devedesetih godina). Najbrži rast nalazimo kod Daleko istočnih gospodarstava: Singapur ima indeks porasta prihoda od putovanja 247, Indonezija 335, a Kina čak 587. Ono što je posebno interesantno je činjenica da "ostale" zemlje (a to su sve ostale zemlje u svijetu, s iznimkom 24 gore navedene) imaju indeks povećanja prihoda od putovanja niži od onog što ga bilježi svijet u cjelini (172,4% za "ostale", 175,4% za svijet u cjelini i 176,3% za navedene).

Te velike razlike, koje govore da je prihod od turizma stalno pod pritiskom izazova novih destinacija i paketa usluga,

koje nude stotine zemalja i kompanija, promijenio je ranglistu najznačajnijih zemalja po prihodima od turizma. Italija se popela (sa 4. na 3. mjesto između 1989. i 1995. godine), a jednako tako za jedno mjesto su se popele na ljestvici Njemačka i Švicarska. Za jedno su mjesto pale na ljestvici Austrija i Nizozemska. Međutim, velike se promjene bilježe u donjem dijelu tablice, gdje su registrirani iznimni skokovi, ali i padovi. Ne želimo posebno isticati Kinu, koja se popela sa 24. na 9. mjesto (skok od 15 mjesta na rang listi izniman za tako kratko vrijeme!); Indonezija se popela za 6 mjesta, Singapur za 4 mjesta; no, zabilježeni su jednako veliki padovi. Mexico se spustio za 5 mjesta, jednako kao i Švedska; Portugal i Danska skliznule su nazad za 3 mjesta, kao i Južna Koreja. O ostalim promjenama nećemo više govoriti, jer ih svatko može sam očitati na tablici.

Još su se veće promjene zbile na stavci rashoda za putovanja, koji se prikazuju u tablici 3. I na toj su se stavci povećali u svjetskom prometu rashodi za 71% u promatranih 7 godina. No kako je najveći (1989) svjetski emitent turista - USA - povećao svoje izdatke za turizam za 38%, a drugi na listi - Njemačka za 95%, došlo je do smjene na vrhu tablice. Tako je danas Njemačka najveći svjetski emitent turista. Japan se približio samom vrhu, sa izdacima od čak 37 milijardi dolara za turizam (što je više, kad se svede na glavu stanovnika, nego što to troše građani SAD za inozemni turizam!). od velikih promjena valja istaći naglu pojavu Rusije na vrhu same rang liste, koja je dala za inozemni turizam u 1995. godini čak 11,6 milijardi dolara. Od ostalih značajnih promjena istakli bismo naglo opadanje troškova za putovanja kod Mexica (on se spustio za čak 11 mjesta na ranglisti), Švedske (ona se spustila za 4 mjesta) i Finske (pad za 8 mjesta). Nasuprot tome, neke zemlje "uspinju" se na rang listi vrlo značajno (da spomenemo uspon Kine, s njenim otvaranjem prema svijetu, za čak 21 mjesto; ako je to veliki skok prema niskoj startnoj osnovici, to se ne može reći za Singapur, koji se popeo za 6 mjesta, a troši po stanovniku najveći iznos u svijetu za putovanja - 1770 dolara godišnje). Ovdje je potrebno, ipak, istaći činjenicu da su

prikazane 24 zemlje povećale svoje rashode za putovanja za 61%. To su, s iznimkom Mexica, Južne Koreje i Kine, sve privredno razvijene zemlje. Nasuprot tome "ostale zemlje", gospodarski nerazvijene, povećaju svoje izdatke za putovanja za čak 110%. Pojavljuje se tako jedan novi tip turizma, pri kojemu sve veće značenje za emisiju imaju privredno nerazvijene zemlje.

Nemamo namjere objašnjavati te nove fenomene u svjetskom turizmu: želimo samo istaknuti da su podaci Međunarodnog monetarnog fonda o platnim bilancama iznimno vrela za utvrđivanje promjena u svjetskom turizmu, koja se zbivaju i koja mijenjaju negdašnje naše predodžbe.

Na kraju nekoliko riječi o promjenama, koje su se zbile u promatranih sedam godina u pogledu salda na stavci "putovanja" u platnim bilancama, kad ih sumiramo po velikim gospodarskim područjima. Statistički podaci dati su u tablici 4, a ovdje ćemo dati samo nekoliko najvažnijih komentara.

Prije svega želimo upozoriti da postoji rastuća razlika između prihoda i rashoda u iskazivanju stavke "putovanja". Registrirani prihodi u svijetu daleko nadmašuju rashode, što očitro govori o neizgrađenosti metodologije za praćenje rashoda. Ta je razlika iznosila 1989. godine 8.17 milijardi dolara, ili 3.7% svih turističkih prihoda. Godine 1995. ta se razlika povećava na 23.6 milijardi dolara, ili 6.2% svih turističkih prihoda. Sve to indicira da se srazmjerno značajan odliv deviza iz

pojedinih zemalja ne evidentira, pa je neminovnost da se razviju metode, koje će izdatke putnika preciznije evidentirati.

Drugi je zaključak vezan s pozicijama pojedinih grupa zemalja. Prije svega valja istaći da se smanjuje deficit, kog su imale na stavci putovanja privredno razvijene, industrijske po metodologiji MMF-a, zemlje. Taj se deficit u minulih sedam godina u cijelosti prepolovio. Međutim, tu postoje velike razlike. USA i Kanada postale su velike zemlje receptivnog turizma, pa se njihov suficit na stavci putovanja povećao za pet (!) puta, sa 3.3 na 16.7 milijardi dolara. Australija i Novi Zeland bile su emitivno područje još 1989. godine, sa većim rashodima od prihoda. Godine 1995. te dvije zemlje bilježe suficit od 3.2 milijarde dolara. Industrijske zemlje Europe su također udvostručile svoj suficit na ovoj stavci. Zbog toga, jedino veliko emitivno tržište, sa visokim deficitom na stavci putovanja, je Japan, koji s 33.5 milijardi dolara deficita čini najvećeg u svijetu emitenta.

Zemlje u razvoju, privredno nerazvijene, postaju u jednom svom dijelu sve veći turistički recipijent. To je naročito slučaj Azije, koja je svoj suficit povećala za 2.5 puta, te Latinske Amerike (koja je suficit povećala za 50%). Bliski Istok je i dalje emitivno područje, iako se njegov deficit na ovoj stavci smanjuje. Europa, izvan Europske Unije, pokazuje naglo smanjenje negdašnjeg suficita, od 9.5 milijardi dolara na 2.3 milijarde.

<i>Putovanja (u milijunima U.S. dolara)</i>														
<i>Područje-država</i>	<i>PRIHODI</i>							<i>RASHODI</i>						
	<i>1989</i>	<i>1990</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1989</i>	<i>1990</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>
SVIJET	219719	262941	269905	308677	314059	340589	385367	211548	252230	254979	295537	290720	318571	361770
RAZVIJENE ZEMLJE	157089	192329	202487	229570	224547	236789	263349	169946	204737	204873	236011	224559	240421	270117
USA	40776	48138	54062	60920	65674	66740	69840	34010	38010	36018	39264	41629	44750	46900
CANADA	6490	7099	7279	7148	7265	7108	8046	9992	12712	13709	13764	13250	10036	10213
AUSTRALIJA	3611	4245	4631	4591	4946	6098	7341	3820	4211	3861	3891	3672	4325	4979
JAPAN	3150	3590	3431	3581	3556	3417	3224	22500	24930	23948	26831	26857	30121	36738
NEW ZEALAND	1005	1030	1070	1097	1245	1669	2163	944	958	987	917	1002	1148	1283
AUSTRIJA	10701	13417	13854	14608	13531	13102	13085	6250	1748	1362	8454	8248	9470	10561
BELGIJA	3075	3721	3612	4101	4054	5556	5719	4320	5477	5543	6714	6338	8045	9215
LUXEMBURG														
DANSKA	2303	3338	3441	3835	3041	3302	3691	2930	3691	3369	3844	3211	3597	4288
FINSKA	1015	1179	1191	1328	1201	1365	1683	2039	2767	2683	2408	1569	1619	2325
FRANCUSKA	16200	20270	21185	25406	23511	24796	27581	10010	12331	12245	14053	12803	13853	16359
NJEMACKA	10154	13602	14154	15113	14015	14002	16248	25948	33143	34708	40706	40024	44534	50755
GRČKA	1976	2587	2567	3272	3335	3905	4135	816	1089	1015	1188	1004	1125	1323
ISLAND	101	139	132	129	130	133	166	204	286	299	294	270	247	282
IRSKA	1058	1459	1485	1641	1593	1811	2211	982	1163	1111	1375	1220	1615	2034
ITALIJA	11912	16324	18315	23045	22019	23906	27449	6809	10081	11747	18370	14273	12423	12712

Tablica 1. STAVKA "PUTOVANJA" U PLATNIM BILANCAMA

Tour. hosp. manag. God. 3. Br. 1, Str. 173-191
L. Kušijić: STAVKA TURIZAM U PLATNOJ BILANCI - DINAMIČKA ANALIZA RAZVOJA ...

Putovanja (u milijunima U.S. dolara)

Područje-država	PRIHODI							RASHODI						
	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
NIZOZEMSKA	3449	4155	4825	6000	5391	5434	6579	6461	7376	8149	9665	8911	9396	11670
NORVEŠKA	1347	1570	1646	2016	1851	2194	2225	2986	3679	3413	4075	3686	4106	4116
PORTUGAL	2684	3556	3712	3721	4052	4148	4841	584	867	1023	1166	1899	1701	2121
ŠPANJOLSKA	16200	18581	19010	22363	19603	21629	25455	3079	4254	4532	5510	4734	4155	4465
ŠVEDSKA	2536	2915	2685	3087	2652	2822	3452	5065	6297	6262	7059	4483	4872	5434
ŠVICARSKA	6641	7411	7684	8173	7623	8359	9459	4918	5873	5135	6154	5972	6417	7714
ENGLESKA	11293	14003	12516	14389	14251	15233	18780	15220	17793	17147	20182	19499	22251	24634
AFRIKA	5076	6154	5641	6503	6518	7241	8260	3673	4094	4505	4420	4822	5471	5992
ALŽIR	64	64	84					212	149	140				
ANGOLA		13						37	38	65	75	66		
BENIN	20	28	29	35	36	23		10	12	10	12	12	6	
BOTSWANA	54	117	130	107	120	124	162	49	56	61	75	79	76	145
BURKINA FASO	10	11	16	24	23	18		32	32	22	21	21	23	
BURUNDI	3	3	4	4	3	2	1	14	17	18	21	20	18	25
CAMEROON	94	53	73	59	47			321	279	414	228	225		
CAPE VERDE	3	6	8	7	9	9	10	3	5	3	6	7	9	12
CENT. AF. REPUBLIKA	3	3	3	3	6			45	51	43	51	50	43	
ČAD	8	8	7	8	8	12		53	10	63	80	86	26	
COMOROS	3	2	9					5	6	7				
CONGO	7	8	8	8	6	4	4	86	113	106	95	70	34	39

<i>Putovanja (u milijunima U.S. dolara)</i>														
	<i>PRIHODI</i>							<i>RASHODI</i>						
<i>Područje-država</i>	<i>1989</i>	<i>1990</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1989</i>	<i>1990</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>
ZLATNA OBALA	65	51	62	66	63	52	72	168	169	163	168	169	118	159
DJIBOUTI				6	11	3	4				3	5	3	4
EQUATORIAL GUINEA	1	1	2					8	8	9				
ETHIOPIA	8	5	4	5	10	14	16	10	11	7	10	11	15	25
GABON	4	3	4	5	4	5		124	131	112	143	154	143	
GAMBIA	43	46	55	56	54	66	28	5	8	15	13	14	14	14
GHANA	3	4	6	7	11	11		13	13	14	17	20	20	
GUINEA	24	30	13	11	6	1	1	23	30	27	17	28	24	21
GUINEA - BISSAU														
KENYA	420	465	432	442	422	501	486	27	38	24	29	48	114	145
LESOTHO	13	17	18	19	17	17		10	12	11	11	6	7	
MADAGASCAR	28	40	27	39	40	46	58	38	40	32	37	34	41	59
MALAWI	13	16	12	8	7	5		10	16	21	24	11	15	
MALI	39	47	11	11	13	18		56	62	60	65	60	54	
MAURITANIA	13	9	12	8	8	11		31	23	26	31	20	18	
MAURITIUS	183	244	252	299	304	357	430	79	94	110	142	128	143	159
MOROCCO	1015	1280	1013	1371	1234	1231	1163	153	187	193	244	244	302	302
NAMIBIA		90	104	132	200	221	263		63	69	13	71	74	82
NIGER	10	13	13	12	10	5		18	22	21	20	17	20	
NIGERIA	5	25	39	29	33	10		417	576	839	348	298	858	

<i>Putovanja (u milijunima U.S. dolara)</i>														
<i>Područje-država</i>	<i>PRIHODI</i>							<i>RASHODI</i>						
	<i>1989</i>	<i>1990</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1989</i>	<i>1990</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>
RWANDA	10	10	4	4	6			17	23	17	17	18		
SAO TOME & PRINCIPE	1	2						2	2					
SENEGAL	143	152	110	185	129	130		39	46	45	53	50	48	
SEYCHELLES	94	122	100	120	134	126	135	29	34	24	28	35	26	24
SIERRA LEONE	5	34	40	31	32	69		3	22	23	23	28	62	
SOMALIA														
SOUTH AFRICA	1522	1835	1849	1810	1786	2064	2378	949	1132	1164	1554	1868	1861	1758
SUDAN	45	21	8	5	6	4	8	144	51	12	33	15	47	43
SWAZILAND	25	27	26	31	30	30	35	10	14	20	17	21	35	37
TANZANIJA	43	48	47	69	132	183	502	23	23	60	72	178	206	360
TOGO	50	58	49	39	19	24		34	40	56	48	46	23	
TUNIS	873	1020	765	1174	1225	1417	1530	134	179	128	167	203	216	251
UGANDA					30	40	74					40	78	80
ZAIRE	6	7						17	16					
ZAMBIA	12	13	10					98	54	87				
ZIMBABWE	55	64	75	108	138	179		63	66	70	55	44	120	
AFRIKA ostala	11	12	12	13	13	14	15	42	43	42	47	51	53	56
AZIJA	25598	28948	30912	31961	43791	51882	62015	14879	11391	19908	26681	30314	35109	42097
AFGANISTAN														
BANGLADESH	18	19	21	25	29	21	25	123	18	83	111	153	194	2

<i>Putovanja (u milijunima U.S. dolara)</i>														
<i>Područje-država</i>	<i>PRIHODI</i>							<i>RASHODI</i>						
	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
CAMBODIA				50	48	34	53					4	8	
KINA	1488	1738	2346	3530	4683	7323	8130	429	470	511	2512	2797	3036	36
FIJI	182	200	195	219	238	270	317	41	41	45	44	41	62	
INDIJA	1449	1558	1842	2295				416	393	434	470			
INDONESIJA	1628	2153	2515	3051	3651	4575	5449	722	836	969	1166	1539	1900	21
KIRIBATI	1	1	1	1	1	1		2	3	2	3	3	3	
KOREJA	3311	3161	2856	2690	2964	3340	5150	2356	2768	3214	3213	3533	4513	63
LAOS	2	3	8	18	34	43	51			6	10	11	18	30
MALAYSIA	1036	1684	1783	2028	2190	3376		1365	1450	1584	1770	1838	1737	
MALDIVES	73	89	95	138	146			10	15	19	22	29		
MONGOLIA	4	5		3	4	7	21		1		4	3	3	20
MYANMAR	10	20	11	91				8	16	24	16			
NEPAL	107	109	126	110	151	172	177	48	45	38	52	93	112	136
PAKISTAN	169	146	157	111	103	123		326	429	549	619	636	410	
PAPUA-NEW GUINEA	21	24	25	21	22	30	25	42	50	51	57	69	71	58
PHILIPPINES	469	466	570	944	1178	973	1136	17	111	61	102	130	196	422
SINGAPORE	3359	4649	4616	5616	6327	7223	8294	1334	1803	1844	2514	3145	3960	5140
SOLOMON OTOCI	6	7	9	11				10	11	12	11			
SRI LANKA	76	128	158	195	203	230		69	74	91	111	120	170	
THAILAND	3754	4325	4537	5092	5638	6063	8035	746	1432	1900	2461	3040	4065	3180

Putovanja (u milijunima U.S. dolara)

Područje-država	PRIHODI							RASHODI						
	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
TONGA	7	7	8	8	9			2	1	1	1	1		
VANUATU	23	39	35	39	39	41	45	1	1	1	1	4	4	5
WESTERN SAMOA	20	21	16	16	19	25	35	2	2	2	2	2	4	3
AZIJA ostala	8381	8394	9038	11660	13211	14341	16220	6732	7340	8436	11351	12449	13652	16243
LATINSKA AMERIKA	13855	15629	16376	17235	18961	20342	20840	9571	12230	13049	14467	15527	16068	14609
ANGUILLA		36	39	40	49	56			4	3	4	5	6	
ANTIGUA & BARBUDA	203	231	228	243	277	293		16	18	20	23	23	24	
ARGENTINA	790	903	782	782	837	936	1057	1014	1171	1739	2212	2445	2575	2067
ARUBA	306	349	388	445	467	453	521	28	40	47	51	58	65	73
BAHAMAS	1303	1324	1186	1238	1296	1327	1340	184	196	200	187	171	192	212
BARBADOS	529	500	461	464	528			45	47	44	41	52		
BELIZE	29	38	45	60	69	71	78	8	7	8	14	21	19	21
BOLIVIA	57	58	62	65	70	72		59	60	63	68	69	71	
BRAZIL	1224	1383	1002	999	1041	944	972	750	1505	1214	1318	1842	2156	3391
CHILE	408	531	689	704	834	863	840	396	426	446	530	559	639	710
COLOMBIA	335	406	468	705	755	807	860	494	454	509	641	694	762	828
COSTA RICA	213	285	340	440	588	634	671	119	156	154	227	270	303	327
DOMINICA	16	20	24	25	28	31		4	4	5	6	5	4	
DOMINICAN REPUBLIC	707	726	756	841	1235	1418	1582	136	144	154	159	113	136	163
ECUADOR	187	188	189	192	230	252	255	169	175	177	178	190	203	235

<i>Putovanja (u milijunima U.S. dolara)</i>														
<i>Područje-država</i>	<i>PRIHODI</i>							<i>RASHODI</i>						
	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
EL SALVADOR	58	76	71	73	78	86	85	104	61	57	58	61	70	72
GRENADA	41	50	54	56	64	78		4	5	5	4	4	4	
GUATEMALA	109	118	145	186	205	205	213	124	100	100	103	117	151	141
GUYANA				33	35	34	33				14	18	23	21
HAITI	70	34	40	30	23	5	82	33	37	35	11	10	14	35
HONDURAS	28	29	31	32	60	72	80	38	38	37	38	55	57	57
JAMAICA	604	751	774	864	945	923	1022	114	114	71	87	82	81	148
MEXICO	4821	5527	5959	6084	6167	6363	6164	4247	5520	5812	6107	5562	5338	3153
MONTSERRAT	10	11	12	14	18	20		2	2	2	1	3	3	
NETH. ANTILLES	371	449	471	521	605	638	561	89	127	132	157	190	206	224
NICARAGUA	4	12	17	23	41	40	55	1	15	28	30	31	30	40
PANAMA	161	172	203	215	226			86	99	109	120	123		
PARAGUAY	127	128	484	473	550	716		75	103	118	135	138	177	
PERU	247	259	268	188	265	401	516	263	296	264	256	269	288	302
St. KITTS AND NEVIS	40	44	56	67	70	77		3	4	5	5	5	6	
St. LUCIA	112	121	144	166	178	207		13	17	18	21	20	23	
St. VINC. & GRENADIN.	27	29	29	29	30	29	47	5	4	4	4	3	3	4
SURINAME	4	1	1	2	8	11		10	12	16	11	3	3	
TRINIDAD & TOBAGO	85	95	104	111	81	86	77	119	122	113	115	106	90	69
URUGUAY	228	238	333	381	447	632	611	167	111	100	104	129	234	236

<i>Putovanja (u milijunima U.S. dolara)</i>														
<i>Područje-država</i>	<i>PRIHODI</i>							<i>RASHODI</i>						
	<i>1989</i>	<i>1990</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1989</i>	<i>1990</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>
VENEZUELA	389	496	510	444	562	787	679	640	1023	1227	1428	2083	1950	1713
EUROPA	13714	15479	9988	11054	13714	17080	22223	7211	7374	6032	6035	7514	13370	19874
ALBANIJA	3	4		12	57	58	65				1	7	6	7
ARMENIA							1						1	3
BUGARSKA	495	320	44	215	307	362	473	113	189	128	313	257	244	195
HRVATSKA					832	1427	1584					298	552	771
CIPAR	994	1254	1029	1548	1404	1651	1797	134	177	191	224	217	246	330
ČEŠKA					1558	1971	2880					526	1078	1635
ČEHOSLOVAČKA	580	472	844	1344				429	637	391	678			
ESTONIJA				27	50	91	357				19	25	48	91
MAĐARSKA	984	985	1036	1250	1188	1435	1724	1144	585	497	664	746	935	1071
LATVIJA				7	15	18	20				13	29	31	24
LITVANIJIA					22	69	77					12	50	106
MALTA	413	495	542	566	607	640	659	107	137	132	138	154	177	214
MOLDOVA						8	57						10	56
POLJSKA	202	358	149	183	147	148	246	215	423	143	134	189	320	430
RUMUNJSKA	167	106	145	262	197	414	590	35	103	143	260	195	449	697
RUSIJA						2412	4312						7092	11599
SLOVAČKA					383	568	623					217	282	321
SLOVENIJA				671	734	959	1079				282	306	369	413

<i>Putovanja (u milijunima U.S. dolara)</i>														
<i>Područje-država</i>	<i>PRIHODI</i>							<i>RASHODI</i>						
	<i>1989</i>	<i>1990</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1989</i>	<i>1990</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>
TURSKA	2557	3225	2654	3639	3959	4321	4957	565	520	592	776	934	866	911
UKRAJINA						175	191						141	210
EUROPA ostala	3406	3864	1368	190	266	355	532	1473	1544	1118	388	431	472	790
BLISKI ISTOK	4388	4403	4435	6354	6528	7255	8679	6268	6404	6612	7923	7985	8132	9081
BAHRAIN	116	135	162	177	222	302	288	77	94	98	141	130	146	163
EGIPAT	962	1100	1373	2165	1927	2006	2684	87	129	225	918	1048	1067	1278
IRAN	15	28	57	31	71	11		129	340	734	1109	862	149	
IZRAEL	1641	1594	1495	2150	2352	2498	2878	1919	2216	2261	2588	2638	2996	3549
JORDAN	546	511	317	463	563	582		419	336	281	351	345	394	
KUWAIT	143	132	253	273	83	101	107	2250	1837	2012	1797	1819	2146	2322
OMAN	48	58	48					47	47	47	47	47	47	47
SAUDIJSKA ARABIJA														
SIRIJA	374	320	410	600	758	1130	1325	246	249	256	260	300	390	398
YEMEN		40	21	47	45	19	50		64	70	101	80	78	76
BLISKI ISTOK ostali	543	485	299	449	506	606	697	1095	1092	627	612	716	721	726
ZEMLJE U RAZVOJU	62631	70613	67418	79107	89512	103800	122018	41602	47492	50106	59525	66162	78150	91653

Tablica 2. PRIHODI OD "PUTOVANJA" (u milijunima U.S. dolara)

ZEMLJA	RANG 1989	1989	1995	RANG 1995	Indeks povećanja (%)
USA	1	40776	69840	1	171.3
FRANCUSKA	2	16200	27587	2	170.3
ŠPANJOLSKA	3	16200	25455	4	157.1
ITALIJA	4	11912	27449	3	230.4
ENGLESKA	5	11293	18780	5	267.9
AUSTRIJA	6	10707	13085	7	122.3
NJEMACKA	7	10154	16248	6	160.0
KANADA	8	6490	8046	11	124.0
ŠVICARSKA	9	6041	9459	8	156.6
MEXICO	10	4821	6164	15	127.8
THAILAND	11	3754	8035	12	214.0
AUSTRALIJA	12	3611	7341	13	203.3
NIZOZEMSKA	19	3499	6579	14	188.0
SINGAPUR	14	3359	8294	10	246.9
J.KOREJA	15	3311	5150	18	155.5
BELGIJA - LUXEMBURG	16	3075	5719	16	186.0
PORTUGAL	17	2684	4841	20	180.4
ŠVEDSKA	18	2356	3452	23	146.5
DANSKA	19	2303	3691	22	160.3
TURSKA	20	2257	4957	19	219.6
GRCKA	21	1976	4135	21	209.3
IZRAEL	22	1641	2878	24	175.4
INDONEZIJA	23	1628	5449	17	334.7
KINA	24	1488	8730	9	586.7
"Ostale" zemlje		48183	83003		172.3
SVIJET		219719	385367		175.4

Tablica 3. RASHODI ZA "PUTOVANJA" (u milijunima U.S. dolara)

ZEMLJA	RANG 1989	1989	1995	RANG 1995	Indeks povećanja (%)
USA	1	34010	46900	2	137.9
NJEMACKA	2	25948	50755	1	195.6
JAPAN	3	22500	36738	3	163.3
ENGLESKA	4	15220	24634	4	161.9
FRANCUSKA	5	10010	16359	5	163.4
KANADA	6	9992	10213	10	102.2
ITALIJA	7	6809	12712	6	186.7
NIZOZEMSKA	8	6461	11670	7	180.6
AUSTRIJA	9	6250	10567	9	169.1
ŠVEDSKA	10	5065	5434	14	107.3
ŠVICARSKA	11	4978	7714	12	155.0
BELGIJA - LUXEMBURG	12	4320	9215	11	213.3
MEXICO	13	4247	3153	24	74.2
AUSTRALIJA	14	3812	4979	16	130.6
ŠPANJOLSKA	15	3079	4465	17	145.0
NORVEŠKA	16	2986	4106	19	137.5
DANSKA	17	2930	4288	18	146.3
J.KOREJA	18	2356	6341	13	269.1
FINSKA	19	2039	2325	27	114.0
IZRAEL	20	1919	3549	22	184.9
SINGAPUR	21	1334	5140	15	385.3
KINA	42	429	3688	21	859.7
"Ostale" zemlje		34854	76825		220.4
SVIJET		211548	361770		171.0

Tablica 4. SALDO NA STAVCI "PUTOVANJA", PO PODRUČJIMA SVIJETA, 1989. I 1995. GODINE (u milijunima U.S. dolara)

<i>PODRUČJE</i>	<i>1989</i>	<i>1995</i>
Industrijske zemlje :	-12857	- 6768
USA I KANADA	+ 3264	+16735
AUSTRALIJA I N.ZELAND	- 148	+ 3242
JAPAN	-19350	-33514
EUROPA (EU)	+ 3377	+ 6769
Zemlje u razvoju :	+21029	+30365
AFRIKA	+ 1403	+ 2268
AZIJA	+ 7719	+19918
LATINSKA AMERIKA	+ 4284	+ 6231
EUROPA (izvan EU)	+ 9503	+ 2359
BLISKI ISTOK	- 1880	- 402
<i>SVIJET</i> ²	<i>+ 8171</i>	<i>+23597</i>

Objašnjenje znakova:

Znak plus (+) označava da su iskazani prihodi od "putovanja" veći od rashoda.

Znak minus (-) označava stanje pri kojem su izdaci na "putovanja" veći od prihoda na toj stavci.

² Nesklad u obuhvatu na svjetskom nivou između prihoda i rashoda na stavci "putovanja"